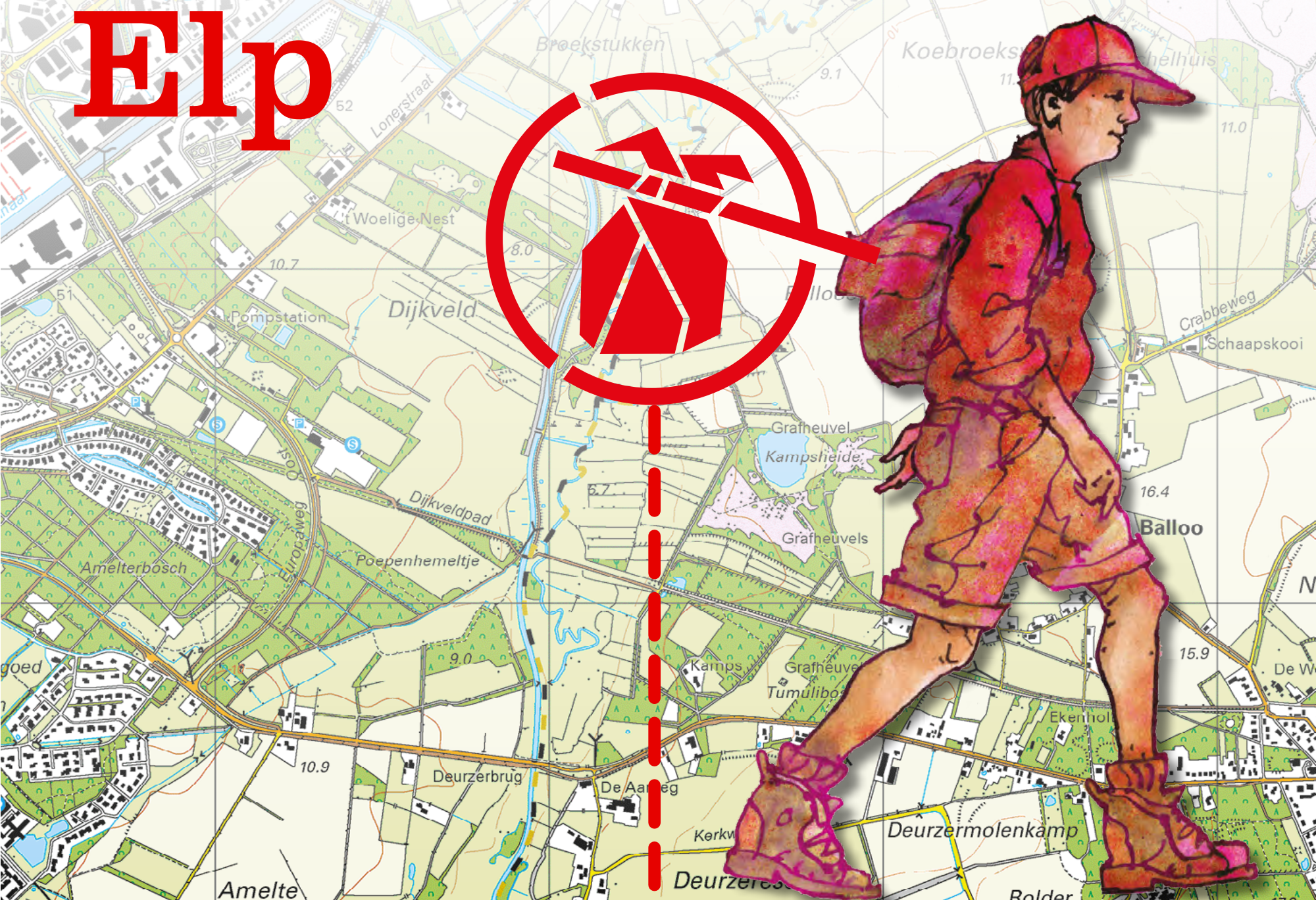


ROUTE K5

Knapzakroute Elp



**15 km wandelen door
onbekend Drenthe**

Welkom in Elp

Een eeuw geleden ontdekten kunstenaars een authentiek boerendorp aan de rand van het onmetelijke Ellertsveld. Louis Albert Roessingh en Reinhart Dozy gingen in Elp wonen en legden in hun werk de weidsheid van het Drentse landschap vast. Op de Noorderesch van Elp kon je zelfs de kerktoren van Rolde nog aan de horizon zien... Ze

legden in hun schilderijen en tekeningen het leven in een dorp vast dat toen nog helemaal 'op zichzelf' was. Dit Elp van het begin van de vorige eeuw bestaat uiteraard niet meer, maar dankzij de beelden van Roessingh en Dozy bekijkt u

het landschap rond het dorp onderweg met andere ogen. Lopend over de essen en de kampjes, langs de madelanden van de Elperstroom en over het Elper Westerveld zult u ontdekken dat er op heel veel plekken in en rond Elp gelukkig nog veel van het oude gebleven is.



FOTO: EDWIN SMIT

Start

Tik op de nummers voor informatie

Algemene informatie

4

Hoe werkt het?

Uitleg over de route en praktische zaken

5

Routekaart + beschrijving

8

Elp om te beginnen

13

Het landschap van Elp

15

Informatie onderweg

19

De pdf geeft de beste gebruikservaring
in Acrobat Reader of iBooks.

Algemene informatie

Startpunten

Hotel De Koekoekshof,
Hoofdstraat 1, 9442 PA Elp

[Routebeschrijving via Google](#)

Lengte route: 15 km

Afkorting

KP = knooppunt

Begaanbaarheid paden

Redelijk te belopen in alle jaargetijden.

Honden

Grotendeels toegestaan, mits aangelijnd.

Alleen niet toegestaan op het Elper Westerveld
vanwege de schapen en runderen.

Hoe werkt het?

5 Informatie onderweg

- Als er onderweg bijzondere dingen te zien zijn, ziet u op de kaart een rode stip met nummer. U kunt doorklikken naar de beschrijving.
- Aan het einde van de achtergrondinformatie staan soms woorden in het blauw, deze verwijzen naar het [Knapzak ABC](#) waar aanvullende informatie te vinden is.

GPX-track

- Met de track kunt u op uw GPS-apparaat lopen of via een GPX-app op uw smartphone. [Download GPX track](#)

Printen

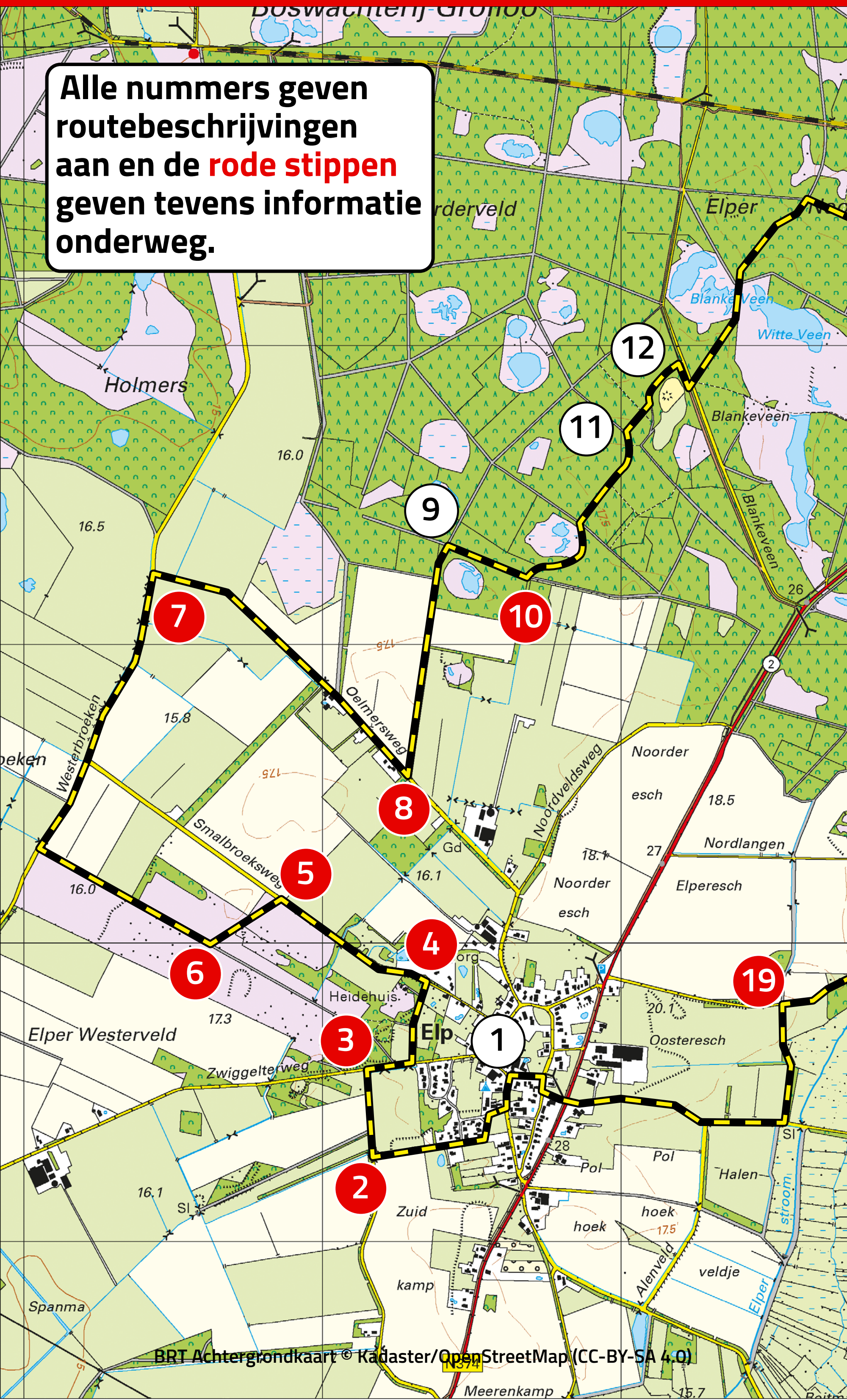
- Gebruik uw eigen printerinstellingen en zie de [tips](#).

Knoppen start en kaart

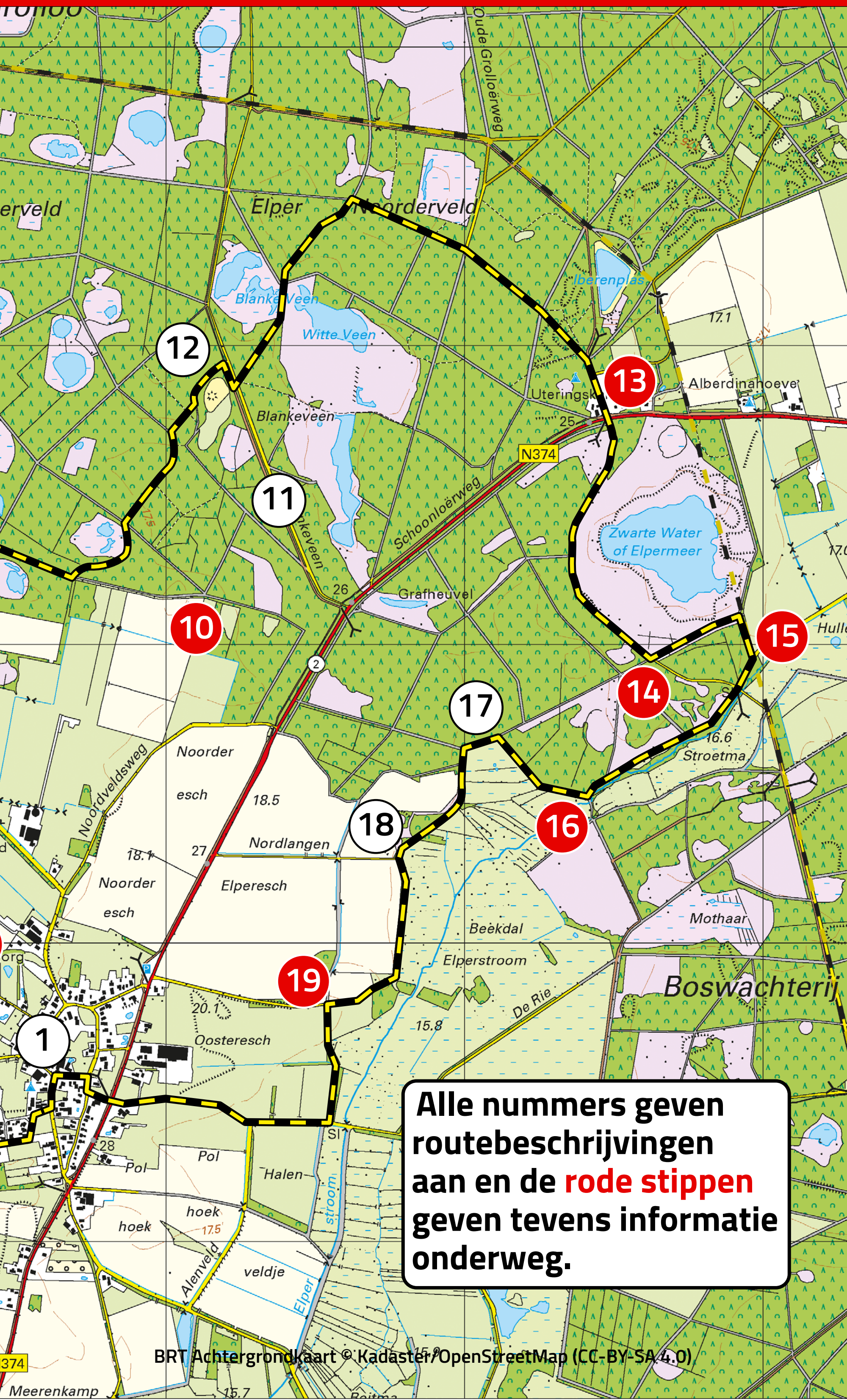
- Met de knop **START** gaat u naar de inhoud.
- Met de knop **KAART** kunt u naar de kaart navigeren en weer terug.
- Werkt alleen in Acrobat Reader en iBooks.

Routekaart 1

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.



Routekaart 2



Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routebeschrijving

1 Start

- Vanuit De Koekoekshof (KP66) steekt u de Hoofdstraat schuin over en gaat de Westerborkerstraat in.
 - Neem op de Westerborkerstraat de eerste weg rechts (KP55), de Hogebrinksweg.
 - De Hogebrinksweg volgend loopt u met een bocht om de ijsbaan van het dorp heen (naar KP97).
-

2 Houtwallen tegen wind en wild

- Aan het eind van de weg gaat u rechtsaf de Spankampen op.
-

3 Eendracht maakt macht

- Aan het eind van de weg gaat u rechtsaf. De Zwiggelterweg brengt u een eindje terug richting het dorp.
 - Vlak na het plaatsnaambord Elp neemt u het zandpad linksaf.
-

4 Elp uit de kunst

- Aan het eind van het pad gaat u linksaf de verharde weg op. Dit is de Smalbroeksweg.

5 Afzakken over het Elper Westerveld

- Na zo'n 500 meter komt u via het rooster naast het hek links van de weg op het Elper Westerveld. Het pad brengt u schuin het veld over.
 - *Let op: het Elper Westerveld is verboden voor honden. Als u met een hond loopt, gaat u op de weg rechtdoor en aan het eind van de weg rechtsaf de Westerbroeken op.*
 - Als het pad bij de bomen is (KP08), houdt u rechts aan.
-

6 Waterscheiding Westerbroeken

- Het pad brengt u naar de verharde weg, de Westerbroeken. Daar gaat u rechtsaf (richting KP07).
-

7 Cultuur die er mocht zijn

- Neem vervolgens de tweede weg rechts. Dit is de Oelmersweg.
-

8 Weinig goeds te melden over de Oelmers

- Ga na huisnummer 6 linksaf het zandpad op.

9 Langs een veentje

- Bij het begin van het bos gaat u rechtdoor.
 - Bij het eerste bospad gaat u rechtsaf.
-

10 Veentjes in het bos

- Neem het eerste pad linksaf.
 - Op viersprong rechtdoor.
-

11 Langs zandverstuiving

- Direct na bocht rechtsaf over een smal paadje. Op driesprong rechtdoor.
 - Aan het eind van het pad linksaf langs een zandverstuiving.
 - Loop door tot verharde weg.
-

12 Blankeveen

- Op de verharde weg gaat u een klein stukje rechtsaf. Al na zo'n 50 meter slaat u linksaf een bospad in. Het pad brengt u tussen het Blankeveen en het Witte Veen door.
- Ga daarna op het pad rechtdoor.
- Op de kruising van paden gaat u rechtsaf. Dit pad wordt later een keienpad en het laatste stuk een asfaltweg. U komt uit bij de doorgaande weg (Schoonloo – Elp).

13 Dassen onderweg

- Steek de doorgaande weg over. Na zo'n 100 meter gaat deze weg over in een asfaltweg.
 - De asfaltweg brengt u langs het Zwatte Water.
-

14 Staat het er echt: Zwatte Water?

- Blijf de asfaltweg volgen tot de parkeerplaats. Hier neemt u linksaf het pad langs het heideveld.
 - Ga aan het eind van dit pad rechtsaf.
 - Vervolgens gaat u op de verharde weg weer rechtsaf.
-

15 Elzen langs de Stroetma

- Na zo'n 100 meter gaat u door het ijzeren hek rechtdoor (denk eraan het hek weer te sluiten).
 - U volgt dit pad rechtdoor.
-

16 De Koekoek van het Heerenveldje

- Vóór de brug met grote kei gaat u rechtsaf.

17 Langs beekdal

- Aan het eind van het pad gaat u door het hek en daarna linksaf.
 - Bij de volgende driesprong gaat u weer linksaf. Dit pad blijft u tot aan de verharde weg volgen.
-

18 Oosterlangen

- Loop bij de verharde weg aangekomen rechtdoor. U loopt nu op de Oosterlangen.
-

19 Op de rand van Oosteresch en Oosterma

- Voorbij de bocht kruist de Oosterlangen een zandweg. Neem daar linksaf de zandweg.
- De zandweg komt uit op een verharde weg (KP96). Ga daar rechtsaf. De Egbertsweg brengt u terug naar de bebouwde kom van Elp (ook KP66 brengt u terug bij de start).
- Steek de doorgaande weg over.
- Ga aan het eind van de Schoolweg rechtsaf.
- Vervolgens linksaf en na zo'n 200 meter bent u weer terug bij het startpunt.

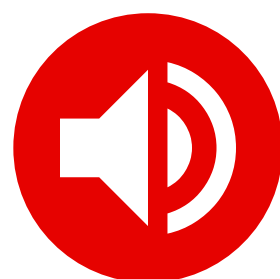
Elp om te beginnen...



REINHART DOZY DORPSFEEST TE ELP
COLLECTIE: DRENTS MUSEUM

Reeds in de tiende eeuw duikt de naam Elp in de schriftelijke bronnen op. Mogelijk is de dorpsnaam afgeleid van de boomsoort els, die hier van nature veel voorkomt in de natte, voedselrijke beekdalen rond het dorp. De huidige nederzetting is waarschijnlijk in de vroege Middeleeuwen op deze plaats ontstaan. Ten westen van het dorp hebben archeologen een Bronstijdnederzetting gevonden die tussen 1300 en 800 v.Chr. bewoond werd.

Luister naar het hele verhaal



START

13

KAART

Het hart van het dorp



FOTO: HET DRENTSE LANDSCHAP

Op de Hogebrinksweg vindt u de oudste boerderijen van het dorp. De twee mooiste exemplaren zijn Hogebrinksweg 1 en 3. Ze horen tot het zogeheten langsdeeltype met een achterbaander. Dit is het oudste boerderijtype van Drenthe. Van de vele oude boerderijen die het dorp vroeger telde, zijn aan het eind van de Tweede Wereldoorlog zeven afgebrand tijdens een bombardement door Engelse vliegtuigen. Op het adres Smalbroeksweg 3 staat De Zandhof van Louis Albert Roessingh. Deze liet het huis in 1911 bouwen en verfraaide het bouwwerk in de loop van de tijd voortdurend. De huidige eigenaar heeft niet alleen de naam veranderd, maar verbouwde het huis ook ingrijpend.

Het landschap van Elp

Elp en zijn omliggende essen liggen op een dekzandrug tussen twee beekdalsystemen. Het dekzand bedekt een laag keileem die in de voorlaatste IJstijd geboetseerd werd door de gletsjers die over Noord-Nederland heen schoven. Ten westen van het dorp helt de dikke laag keileem in westelijke richting relatief sterk af naar de Westebroeken.

De hoogteverschillen in het landschap rond Elp zijn overigens bepaald niet spectaculair te noemen. Het dal van de Westebroeken ligt op zo'n 14 meter boven NAP, terwijl de hoogste delen van de Oosteresch op ongeveer 20 meter hoogte liggen. Toch zijn deze hoogteverschillen in combinatie met de grondwaterstand in het verleden bepalend geweest voor het grondgebruik en de inrichting van het landschap. U zult daar onderweg voorbeelden van zien.

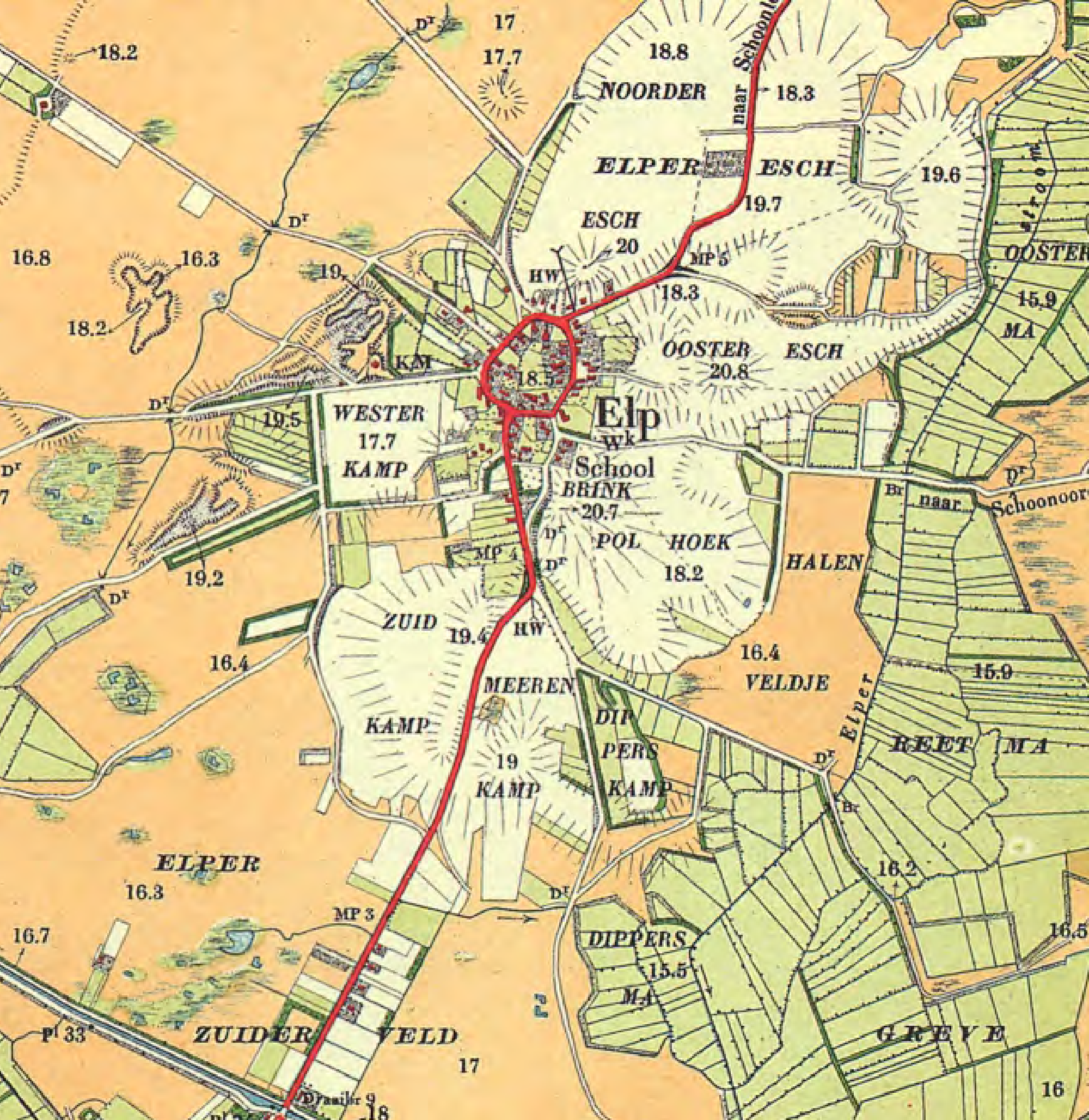
De beekjes ten westen, zuiden en oosten van Elp hebben zich in het verleden in de dekzandrug ingesneden. Zij werden voor een belangrijk deel gevoed met grondwater uit het dekzand dat over de keileem naar de beekdalen afstroomde. Zo ontstonden aan de rand van de

beekdalen natte zones waar zich zogeheten broekbossen ontwikkelden. Halverwege het Elper Westerveld ligt wat de geologen een steilrand noemen. Deze zorgde ter plaatse voor een abrupte overgang tussen de droge en natte delen van het veld. Latere ingrepen in de waterhuishouding, zoals het graven van diepe sloten, hebben de 'leesbaarheid' van dit soort landschapselementen er niet beter op gemaakt.

Het Drentse landschap is in de twintigste eeuw zo'n beetje helemaal op de kop gezet. Ook Elp en omgeving ontsnapten niet aan dat lot. De essen en beeklanden verloren hun kleinschalige karakter, het veld werd ontgonnen tot bouwland en weiland. Zandverstuivingen verdwenen. Op de slechtste gronden werden de Staatsbossen ingeplant.

Louis Albert Roessingh vestigde zich een eeuw geleden in Elp en zag met eigen ogen hoe de veranderingen allemaal begonnen. Zijn angst over wat Drenthe te wachten stond, verwoordde hij prachtig in de volgende vier regels:

*Ja, krek alles weur hier offerd:
Brede wegen, heid' en heerd,
Strubben, wal en zandverstoefing,
Ales weur verliekedeerd*



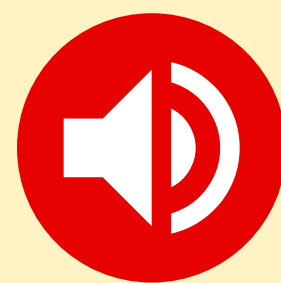
Deze kaart toont de situatie in en rond Elp in 1900. Fraai is het bovenste rondje van de achtvorm van de dorpsplattegrond te zien. De houtwalen langs de Westerkamp (punt 2 in de route) en langs de wegen westwaarts zijn zelfs op de kaart ingetekend. De letters KM boven de Westerkamp duiden de korenmolens van het dorp aan (punt 3). Ook bijzonder mooi is de kleinschaligheid van de madelanden ten oosten van het dorp in kaart gebracht (punt 15).



Uit 't verleden

Op het oog is Elp een vriendelijk dorp waar alles zijn rustige gangetje gaat. Een gesprek met voormalig secretaris Jan Dilling van de Stichting Dorpsbelangen Elp-Zuidveld leert dat die kalmte bedrieglijk is. Achter de stille gevels van het dorp gaat een bruisend verenigingsleven schuil. Elp is een dorp met nog flink wat behoorlijk actieve verenigingen. Veel Drentse dorpen kunnen dat jammer genoeg niet meer nazeggen.

Luister naar het verhaal van Jan Dilling



2 Houtwallen tegen wind en wild

Op de topografische kaart ([blz. 17](#)) van 1900 lagen er houtwallen langs deze weg die aangelegd waren om het perceel rechts te beschermen tegen wind, wild en al te nieuwsgierige schapen. De Westerkamp noemde men in het dorp destijds nieuwe akkers.

Nog steeds is hier goed te zien dat het veld aan deze kant van het dorp vóór de ontginning bestond uit zandverstuivingen met hier en daar jeneverbesstruwelen. Hier liepen vroeger de weg van Elp naar Zwiggelte en het pad naar de hooi- en weilanden van de Spanma over het veld. Waar deze wegen zandkoppen doorsneden, verdween de plantengroei en ging het witte zand 'op de wind'. De houtwallen moesten de wind breken om zo de Westerkamp van stuifzand te vrijwaren.



[ESDORP, HOUTWAL, KAMP](#)

3 Eendracht maakt macht

Op het sportveld links van de weg stond tot 1930 de korenmolen 'Eendracht maakt macht'. De molen werd hier in 1862 midden op de heide gebouwd op deze hoge, toen nog vrij-

wel geheel open plaats om zoveel mogelijk van de westenwind te kunnen profiteren. De Eendracht had een achtkantig gemetseld onderstuk. De houten romp en de kap waren met riet bekleed. Toen de Elper boeren besloten hun graan voortaan in de coöperatieve stoommalerij in Westerbork te laten malen en de zoon van hun molenaar daar zijn vak ging uitoefenen, was het met de klandizie voor de Elper molen snel gedaan en bleek de keerzijde van het fraaie motto dat het bouwwerk zijn naam gaf.



LOUIS ROESSINGH: EENDRACHT MAAKT MACHT BIJ ELP, CA 1920

COLLECTIE DRENTS MUSEUM

Inspanningen van onder andere de plaatselijke kunstschilders Roessingh en Dozy om de molen als monument te behouden mochten niet baten.

4 Elp uit de kunst

Dat het kleine Elp in de twintigste eeuw enige tijd wellicht zelfs landelijke bekendheid genoot, had te maken met het feit dat lange tijd twee kunstschilders in het dorp woonden en werkten: Louis Albert Roessingh (1873-1951) en Reinhart Dozy (1880-1947).

Roessingh groeide als Asser jongen op en leerde het vak van kunstschilder op de Antwerpse Academie. Daar aan de Schelde had hij zijn atelier, maar 's zomers ging Roessingh *'in de diepste binnenlanden van Drenthe'* - zoals hij zelf eens schreef - bij het dorp Elp wonen:

'Drenthe trok mij aan door de heide, de zandverstuivingen, de schapen, de rieten daken en de oude eiken. De heide wordt ontgonnen, de zandverstuivingen worden beplant en de schapen verdwijnen, het riet wordt vervangen door cementpannen en de oude eiken worden geveld. Ik ben iemand die veel verloren heeft en in zijn kasten snuffelt om te zien wat hem nog rest.' Roessingh schilderde het oude Drentse landschap dat op het punt stond te verdwijnen.

Hij maakte prachtige gedichten in het Drents over het Drentse land. Roessingh geldt dan ook als een van de eerste Drentse dichters. Zelf noemde hij ze zonder pretenties 'riempies', zoals dit over de 'luibert van Elp', de ooievaar dus.

De luibert van Elp

*Er stun in Elp een aolde iek,
En laange, laange jaoren
Kwaamp daor de luibert op zien nust
De hoez' en 't volk bewaoren.*

*Wat heurden zie 't geklepper wied!
Wat was 't een trouwe helper!
Hij braacht, aal liekt 't wat singelier,
Daor aal de jonge Elper!*

*Toch meuk men iek en nust an kaant
Um 'n haandtien gres te winnen.
Of hadden z' een hekel daor in Elp
An grote hoesgezinnen?*

L.A. Roessingh

Roessingh liet in 1909 aan de Smalbroeksweg zijn huis De Zandhof bouwen dat in de loop der jaren uitgroeide tot een kasteeltje, compleet met trapgevels, een torentje en een ware kasteeltuin. U ziet het huis aan de rechterkant van de weg liggen.

Schuin tegenover De Zandhof verrees in 1911 het Heidehuis van de andere Elper schilder Reinhart Dozy. Roessingh en hij kenden elkaar uit het Antwerpse. Beide vielen ze voor de schoonheid van de 'olde landschap'. Dozy schreef over Elp als *'een dorpje dermate vredig, schilderachtig en zichzelf dat 't er wel naar uitzag dat dit zo ten eeuwigen dage zou blijven'*. Veel meer dan Roessingh was Dozy behalve in de natuur ook geïnteresseerd in het dagelijks leven in het dorp en legde hij vele kleurrijke Elper dorpstaferereeltjes vast (blz 13).



FOTO: HANS DEKKER

5 Afzakken over het Elper Westerveld

Het Elper Westerveld is eigendom van de Stichting Het Drentse Landschap. Het is een overblijfsel van een heideveld dat een eeuw geleden nog meer dan 80 hectare groot was. Het huidige veld wordt begraasd door Schoonebeker heideschapen en Schotse hooglanders. Het bijzondere van dit terrein is dat u op miniformaat vrijwel alle karakteristieke Drentse landschappen kunt zien: het droge oostelijke deel met een beboste zandverstuiving aan de rand van het dorp en dicht jeneverbesstruweel afhellend naar de kletsnatte groenlanden bij de Westerbroeken. Er ligt hier een dikke laag keileem die in westelijke richting afhelt.



FOTO: JAAP DE VRIES

START

24

KAART

De keileemrug werd destijds bedekt door een door de wind afgezette laag dekzand. Een groot deel van de neerslag dringt door het dekzand heen en stroomt als grondwater over de keileemrug westwaarts af.

Heel bijzonder is de zogeheten steilrand die halverwege het Elper Westerveld loopt en vroeger de grens vormde tussen de drogere en nattere delen van het veld. Ingrepen in de waterhuishouding in de vorm van diepe sloten hebben er in het verleden voor gezorgd dat het hele veld dreigde te verdrogen. Gelukkig heeft Het Drentse Landschap een deel van die ingrepen ongedaan kunnen maken. Zo kan dat het verschil in vegetatie tussen de hoger en lager gelegen delen van het veld weer toenemen. U ziet de steilrand ter hoogte van de bossingel die dwars over het veld loopt.



[HEIDEVELD, KEILEEM](#)

6 Waterscheiding Westerbroeken

Vroeger waren de Westerbroeken voornamelijk kletsnatte hooilanden, tegenwoordig zijn ze voor een belangrijk deel in gebruik als aardappel- en maïsland. De Westerbroeken bestaan feitelijk uit twee gedeelten: het zuidelijke deel watert zuidwaarts af op de

Westerborkerstroom, het noordelijke deel noemt men in het dorp de Holmers. Dit deel van het broekland watert noordwaarts af en maakt via het Amerdiep deel uit van het brongebied van de Drentsche Aa. De waterscheiding van de twee beekdalen loopt door een nat heideveld. Veel van de veentjes en plassen, waar u verderop tijdens deze Knapzakroute langskomt, liggen ook precies op die scheiding.



TORENVALK - FOTO: JOHAN VOS

Kenners van het Drents hebben ontdekt dat deze noord-zuidwaterscheiding ook een taalkundige grens is. Ten noorden ervan in de richting Grolloo spreekt men water uit als 'waoter', ten zuiden ervan - ook in Elp dus - zeggen ze 'water'. Een mogelijke verklaring

voor zo'n 'taalgrens' is dat het gebied tussen Elp en Grolloo zeer ontoegankelijk was door zijn plassen en moerassen en dat de bewoners van weerszijden maar weinig contact hadden.

Wie vanuit Elp als boerenknecht in Grolloo ging werken, die werkte 'over ver', vond men in het dorp.



BEEKDAL

7 Een cultuur die er zijn mocht

In het gebied rechts van de weg zijn rond 1960 belangrijke archeologische vondsten gedaan uit vooral de Late Bronstijd (1100-800 v.Chr.). Deze vondsten gaven zoveel inzicht in het leven van de boeren in die tijd dat men deze archeologische periode de Elp-cultuur is gaan noemen.

Archeologen stelden vast dat op deze plek tussen 1300 en 800 v.Chr. een nederzetting moet hebben gelegen. De sporen bestonden voor het grootste deel uit donkere ronde vlekken op de plaatsen waar paalgaten gezeten hebben. Uit de afdrukken kon men afleiden dat de gebouwen meermalen afgebroken zijn en weer herbouwd werden. Gelijktijdig heeft er waarschijnlijk steeds slechts één grote boerderij plus een aantal bijgebouwen gestaan.

Zo'n Bronstijdboerderij had een afmeting van maar liefst zes bij veertig meter en bood plaats aan dertig stuks vee. Voorin de boerderij was het woongedeelte. Een boerderij van deze omvang zou twaalf tot twintig personen hebben kunnen huisvesten, schatten de archeologen. Een scheidingswand tussen stal en woonruimte ontbrak.



BRONSTIJDBOERDERIJ - FOTO: HUNEBEDCENTRUM

In het stalgedeelte was de afstand tussen de paalgaten korter dan in het woongedeelte. Daaruit leidt men af dat de palen van de constructie ook fungeerden als stalpalen waartussen de koeien stonden. Bouwkundigen zijn tot de conclusie gekomen dat dit type boerderij tot ver in de Middeleeuwen vrijwel op dezelfde manier gebouwd werd. Pas met de uitvinding

van het gebint was het niet meer nodig de palen in te graven, de constructie had voortaan voldoende stevigheid van zichzelf. Naast vee-teelt kende het boerenbedrijf in de Bronstijd akkerbouw met granen als gerst, gierst en 'emmertarwe'.

Behalve de sporen van gebouwen ontdekten de archeologen ook allerlei Bronstijdgraven. Een deel daarvan lag onder grafheuvels. Ook werden er doden in gestrekte houding begraven in zogeheten boomkisten. Men vond er onder andere bronzen naalden en kralen van barnsteen.



[PREHISTORIE, BOERDERIJ](#)

7 Zelfs op de Keuteldiek zijn er grenzen

De huidige Oelmersweg stond vroeger bekend als de Keuteldiek en het veld eromheen noemde men het Keutelveld. Wellicht bent u geneigd hier aan (schapen-)keutels te denken, maar het had in werkelijkheid te maken met het woord keuter, met kleine boeren dus. Het woord keuter is overigens afgeleid van 'kot' en 'keet'. Veel keuters vestigden zich met toestemming van de boeren buiten het dorp aan de rand van het veld. Zo ook in Elp. Verderop aan de 'Keuteldiek' staan enkele verbouwde boerderijtjes die nog

aan die tijd herinneren. Dat de tolerantie van de Elper boeren jegens de misdeelde medemens zijn grenzen kende, weet een bejaarde inwoner van het dorp zich uit zijn kindertijd te herinneren. Op het Keutelveld stond een boerderijtje dat zou worden afgebroken, maar voor de bewoners definitief vertrokken, werd er boeldag gehouden. Zo'n beetje iedereen in het dorp herkende bij de spulletjes die onder de hamer zouden komen, wel iets dat hij of zij door diefstal kwijtgeraakt was. De bewoners werden door de veldwachter opgepakt en een paar dagen vastgezet. Men liet hen echter weer vrij en het dorp besloot in te grijpen. Gewapend met stenen en stokken trokken de Elper naar de woning van de familie om ze uit het dorp te verjagen. Ze vluchtten naar Assen en zouden zich later in Canada hebben gevestigd, weten de oude Elpers zich nog te herinneren. Het gebeurde allemaal in 1919.



[BOERMARKE, BOERDERIJ](#)

8

Weinig goeds te melden over de Oelmers

De Oelmers of Holmers waren de natte groenlanden en heidevelden ten noordwesten van het dorp Elp en ze vormen een brongebied van

de Drentsche Aa. Het woord Oelmers bestaat uit twee delen: 'oel' staat voor slecht en 'mers' (of 'mars') betekent drassig land. Over de Oelmers had men in het dorp in vroeger dagen dus weinig goeds te melden.

Sinds 2006 is de Holmers een nieuw natuurgebied geworden waar bijzondere (water)vogels waargenomen worden.



KRAANVOGELS - FOTO: HENK VAN DER MEULEN

Links van het pad ligt het voormalige Oelmersveen dat gebruikt werd voor het steken van turf ('zudden') voor in de kachel. Ook waste men er jaarlijks de schapen van het dorp voor ze geschoren werden. Toen het Staatsbosbeheer het

gebied voor de Tweede Wereldoorlog aankocht, kon dat alleen met de belofte dat de voormalige eigenaren er nog dertig jaar turf mochten blijven steken, hetgeen inderdaad gebeurde tot begin jaren zestig. Een deel van de oude veenputten is inmiddels dichtgegroeid, een ander deel heeft nog open water.



10 Veentjes in het bos

Het veentje in het bos dat men in het dorp het Tweede Plasje noemt, maakt deel uit van een reeks komvormige laagten, waartoe ook de Oelmers en het Zwatte Water behoren. Ze zijn ontstaan in de laatste IJstijd toen onze streken één grote, koude toendravlakte was. Zandstormen stoven ondiepe bekkens uit die later zou-



den vol groeien met veen. De diepere plassen ontstonden op een andere manier. Opwellend grondwater bevroor aan de oppervlakte en kon uitgroeien tot tientallen meters hoge ijsbergen. Hierbij werd de grond ingedrukt en opzijgeschoven, zodat na het smelten van het ijs een enorme kuil overbleef met een rand er omheen. Dit wordt een pingoruïne genoemd. Ook deze pingo's groeiden later dicht met veen.

 [IJSTIJD, PINGORUÏNE](#)

13 Dassen onderweg onder de weg

Een raster aan weerszijden van de doorgaande weg moet voorkomen dat overstekend wild het slachtoffer van het doorgaande verkeer wordt. Op enkele plaatsen liggen tunnels



FOTO: JOHAN VOS

om een veilige overtocht mogelijk te maken. Deze maatregelen zijn met name genomen om de dassen in dit gebied te beschermen die op hun lange nachtelijke strooptochten een gemakkelijke prooi van het voortrazende verkeer waren. Bij tellingen aan het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw bleek dat er op dat moment in heel Nederland nog maar zo'n 1200 dassen leefden. In Drenthe waren er slechts drie gebiedjes waar dassen voorkwamen waarvan dit deel van de Staatsbossen er één was. Tegenwoordig gaat het onder andere dankzij dit soort beschermende maatregelen een stuk beter met de das. In 2020 leven er in Drenthe ca. 800-850 dassen.

14 Staat het er echt: Zwatte Water?

Van de naam Elpermeer willen ze in Schoonloo helemaal niets weten, dus noemen we het veiligheidshalve maar het Zwatte Water. Let op de spelling... Hoewel kaartenmakers dapper volhouden dat het hier om het Zwarte Water gaat, vindt men hier dat het Zwatte Water moet zijn. Zwatte zou je moeten lezen als dialectwoord voor grens. Vroeger liep de scheiding van de marken van Elp en Schoonloo dwars door het meer.

Vooraf de mensen van Schoonloo hadden vroeger veel belang bij dit toen nog behoorlijk grote en diepe meer. In 1931 verhuurde Staatsbosbeheer het Zwatte Water voor vijf gulden per jaar aan de Schoonloër ijsvereniging Hou Streek. Ooit verreed men hier de wedstrijden voor Drents kampioenschap.



15 Elzen langs de Stroetma

De Stroetma is een smal complex van kleine hooi- en weilanden aan weerszijden van de Elperstroom ten noordoosten van het dorp. Langs de zandpaden liggen houtwallen met oude, knoestige eiken met hier en daar hulst en zelfs een jeneverbes als herinnering aan de uitgestrekte heide, die vroeger - vóór de ontginningen en de aanleg van de Staatsbossen - aan

weerszijden van dit smalle beekdal lagen. Haaks op deze houtwallen strekken zich ook houtwallekes uit in de richting van het stroompje. Deze dwarswallen gaan na een tiental meters over in sloten met alleen wat elzen langs de rand.

Van oorsprong waren deze landjes begroeid met een dicht struikgewas van voornamelijk elzen. Begrazing en regelmatig maaien riep deze ontwikkeling destijds een halt toe. Zodra men de landjes braak liet liggen, raakten ze snel weer begroeid met deze vochtminnende boomsoort. Staatsbosbeheer probeert dit met beweiding en hooiwinning te voorkomen, maar langs de sloten en in de hoekjes die buiten het beheer vallen, ziet u weer spontane opslag van elzen.



[BEEKDAL, GROENLAND, HOUTWAL](#)

16 De Koekoek van het Heerenveldje

Het verhaal wil dat er in het grensgebied van Elp en Schoonloo ooit een kasteel heeft gestaan dat bewoond werd door ene heer Koekoek. Het huis zou op het zogeheten Heerenveldje links van het pad gelegen hebben. Volgens de overlevering hield de heer Koekoek er zonderlinge ideeën op na. Zo was hij van plan



KOEKOEK - FOTO: JOHAN VOS

een verbinding te graven tussen de Beilerstroom en de Drentsche Aa om via Groningen en het Reitdiep de zee te bereiken. Het bleef echter bij plannen en meneer Koekoek stierf in volstrekte eenzaamheid. Volgens de Drentse naoberplicht moesten de burenen hem begraven. De Schoonloër burenen weigerden dit karwei, omdat zij vonden dat het kasteel nog juist op Elper grondgebied lag. Het zal geen verbazing wekken dat de Elpers juist van het tegendeel overtuigd waren. Uiteindelijk trok men in Elp echter aan het kortste eind en hield men er zelfs de scheldnaam 'Elper Koekoeken' aan over. In Schoonloo zei men tegen elkaar 'De Elper heb de koekoek weer loslaoten' als in het voorjaar de echte koekoek weer van zich liet laat horen. U begrijpt nu ook

waarom het startpunt van deze Knapzakroute de naam De Koekoekshof draagt.

19 Op de rand van Oosteresch en Oosterma

Het pad volgt de grens van de Oosteresch en de Oosterma, de groenlanden aan weerszijden van de Elperstroom. Vroeger zou u hier een lappendeken van akkertjes en landjes gezien hebben. Ruilverkaveling maakte er destijds verantwoord te bewerken modern boerenland van. De meeste percelen op de es en in het beekdal hadden een eigen naam die meestal iets zegt over de geschiedenis of de eigenschappen van een bepaald perceel. In het boek van A.H. Booy *Met namen in Börck* zijn ook de veldnamen van de Oosteresch en de Oosterma met de hulp van het geheugen van vele oude Elpers nauwkeurig in kaart gebracht.

Op het kaartje hieronder zijn Oosteresch en de Oosterma ingedeeld volgens kadastrale gegevens uit 1830. De Knapzakroute is met een stippellijn aangegeven. Van de percelen met een cijfer is de oude veldnaam bekend. Bij het kaartje staat een lijst met enkele kenmerkende veldnamen en hun betekenis.



[VELDNAAM](#)



10 lemen maat: hooi- en weilandjes hebben vaak het achtervoegsel ma(at), denk hierbij aan het woord 'maaien'; iemen zijn bijen.

11 Juustmaat: zo'n naam geeft mogelijk aan dat de grenzen hier in het verleden omstreden waren en opnieuw moesten worden ingemeten.

12 Nijedieksmaat: gelegen aan nieuw gemaakte weg door het beekdal.

13 Boermaat: weide in het bezit van de boerschap.

82 lemmaatsakker: lemen zijn bijen

85 Halenveldtie: mogelijk een verbastering van Alenveldtie.



Welriekende wilde gagel

In het vroege voorjaar valt de bescheiden Wilde gagel (*Myrica gale*) het meest op. In sommige vochtige terreinen - onder meer in het Oelmersveen en langs de Elperstroom - groeien ware gagelstruwelen, die dan hel roodbruin en geel oplichten omdat ze in bloei staan. Na de bloei krijgen de struikjes grijze, viltige blaadjes.

Luister naar het hele verhaal



Teksten: Bertus Boivin

Route advies: Roelof Huisman, Tea Snippe (BOKD)

Cover illustratie: Marcel Leuning

Projectcoördinatie: Hanna Schipper
(Het Drentse Landschap)

Topografie: ArcGIS online en Kadaster/OpenStreetMap

Vormgeving: Smartmobiletour.nl

Deze digitale knapzakroute is mede mogelijk gemaakt door:



Recreatieschap Drenthe



Gemeente Assen



gemeente Tynaarlo

G E M E E N T E



N O O R D E N V E L D



Gemeente Westerveld



G E M E E N T E
MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe



Heeft u genoten van deze wandeling en wilt u nog meer onbekende paden ontdekken?

Download meer routes via

www.eindjeomindrenthe.nl

en kijk voor aanvullende informatie op

www.knapzakroutes.nl.

Volg ons op:



Het Drentse Landschap

